

Anvar Szadat jeruzsálemi látogatása

Az 1970-es években, az 1973. októberi negyedik arab–izraeli háború után a javuló szovjet–amerikai kapcsolatok hatására is megnyílt a lehetőség a béketárgyalásokra a Közel-Keleten. A béketárgyalásokhoz vezető útnak két lehetséges változata volt. Az egyik a lépésről lépésre történő megegyezések kialakítása, ami mindig csak két, esetleg három háborús fél ellentéteit volt hivatva rendezni. Ez a stratégia Henry Kissingernek, az Egyesült Államok külügyminiszterének a nevéhez köthető. Az arab országok és Izrael közötti ingajáratának köszönhetően 1974–1975-ben három csapatszétválasztási egyezmény született. Ezt a részleges megoldást a közel-keleti konfliktus átfogó rendezése követte volna, amely az összes arab ország és Izrael együttes tárgyalásai nyomán jött volna létre a két szuperhatalom felügyelete alatt. A kétoldalú tárgyalások csak részleges eredménnyel jártak, Kissinger politikáját 1976-ban már nem lehetett eredményesen tovább folytatni. 1977 őszére számos probléma merült fel, a közel-keleti békefolyamat holtpontra jutott. Bizonyos áttörést, fordulatot Anvar Szadat egyiptomi elnök jeruzsálemi látogatása hozott.

Az egyiptomi elnök arab szomszédjaitól alaposan eltérő elképzelésekkel állt elő. 1971-ben kezdődő elnöksége alatt az *infitah* (nyitás) politikájának szellemében dolgozott. Politikai és gazdasági téren nyitott az Egyesült Államok felé, ami egyúttal a Szovjetunióval fennálló kapcsolatok lazulását vonta maga után. A mind a négy arab–izraeli háborúban frontországként részt vevő Egyiptom súlyos társadalmi és gazdasági problémákkal küzdött. Ennek megoldásában Szadat fokozottan számított az Egyesült Államok és Nyugat-Európa anyagi segítségére és tőkebefektetéseire. A fenti politikai elképzelések külpolitikai vetületét az Izrael felé való nyitás jelentette.

Az átfogó érdekegyeztetés: a genfi tárgyalások

A Henry Kissinger nevével fémjelzett kis lépések politikája eredményeképpen megszülető megállapodások közül kiemelkedőnek bizonyult az 1975-ben Izrael és Egyiptom között aláírt szerződés. Ebben Izrael kötelezettséget vállalt arra, hogy kivonja csapatait a Sínai-félsziget nyugati oldalán található stratégiai jelentőségű Gidi- és Mitla-hágókból. Egyiptom elfogadta a fegyveres harcok három évre való beszüntetését.

1976-ra Szíria elutasításának köszönhetően a további kétoldalú megállapodások esélye csökkent. A megkezdett stratégiai tárgyalások azonban azzal, hogy enyhítették a szemben állók közötti feszültséget és bizalmat ébresztettek mindkét félben, alapot teremtettek a békéhez, továbbá elindítói voltak az Egyiptom és Izrael között 1979-ben békeszerződéssel záruló folyamatnak.¹

1977 második hónapját a Közel-Keleten a megélnékvált diplomáciai aktivitás jellemezte. A Szovjetunió, az Egyesült Államok, az NSZK, Franciaország és az ENSZ képviselői mind a genfi konferencia újbóli összehívásának feltételeit keresték. Ezen időszak tárgyalásai az egyes országok tájékozódásának, érvrendszereik kölcsönös megismerésének a periódusát jelentették. Az általános megbékélés minden részt vevő fél számára elérendő célként szerepelt, nagy hangsúlyt adva a genfi konferenciának. A megegyezést azonban nehezítették a felek egymásnak ellentmondó célkitűzései.

A Szovjetunió célja a jom kippuri háború befejeződésével a háborús felek közötti nyílt konfrontáció megszüntetése volt, ugyanakkor a konfliktus állandósulása a moszkvai jelenlét biztosítékául szolgálhatott. Abban az esetben, ha a fegyveres harcok alábbhagynak, az arab országok igényei lecsökkennek Moszkva hadi és fegyverzettámogatása iránt. Az arab vezetők függetlenségükhöz való ragaszkodása, ami a szovjet tanácsadók Egyiptomból való kiutasításában nyilvánult meg, az egyik akadályát jelentette Moszkva térnyerésének. Az Egyesült Államok Moszkva kárára növekvő befolyása ugyancsak korlátozta a szovjet közel-keleti érdekeket, egyben magában hordozta egy nemzetközi konfrontáció lehetőségét is.

A szovjet vezetés befolyása az 1970-es évek végére erőteljesen lecsökkent, érdekeltségei a Perzsa-öböl területe felé tolódtak el. Ezért Moszkva is az átfogó békekonferencia támogatóinak oldalára állt. A részvételével tartandó konferencia erősíthette volna szerepét, és nagyobb nemzetközi elismerést is biztosított volna számára a térségben.

A Szovjetunió tárgyalási elveinek alapját az ENSZ Biztonsági Tanács 242. számú határozata jelentette.² Moszkva ragaszkodott Izrael kivonulásához az 1967-es arab–izraeli háborúban megszállt területekről, elengedhetetlennek ítélte a palesztin nemzeti jogok elismerését, továbbá fontosnak tartotta a terület országainak biztonságát, szuverenitásuk és területi integritásuk biztosítását. Ezen álláspontból kiindulva Moszkva átfogó megállapodáshoz fűződő érdekei a további közel-keleti események hatására mozdultak keményebb vagy kompromisszumkészebb irányba. Ahogy a genfi konferencia szerepe erősödött, a szovjet vezetés is egyre inkább hangsúlyozta Izrael szerepét, a vele való diplomáciai kapcsolatok felújítását, cserébe a békefolyamatban bekövetkezett haladásért. Ellenben ha a nemzetközi események – mint például az Izrael és Washington között megkötött munkaokmány vagy

1 Avineri, 1978.

2 Az ENSZ BT 1967. november 22-én, a harmadik arab–izraeli háború utáni rendezés érdekében kiadott határozata, amely elrendeli az izraeli csapatok által a háború során elfoglalt területek visszaadását, továbbá kimondja minden állam jogát a biztonságos határok kialakítására. Súlyos hiányossága a kétértelműségből fakad. A biztonságos határok jogára hivatkozva Izrael vitatta a határozat minden megszállt területre vonatkozó érvényességét.

Szadat látogatása Jeruzsálemben – akadályokat állítottak a konferencia összehívása elé, Moszkva az 1947-es felosztási tervet,³ továbbá a palesztin menekültek kérdésének rendezését követelte. Annak érdekében, hogy megakadályozza kiszorulását a közel-keleti konfliktus rendezéséből, a Szovjetunió a bilaterális tárgyalások propagálása helyett az átfogó megállapodás, azaz Genf hívéül szegődött.⁴

Az 1970-es évek végére az Egyesült Államokban is fordulat következett be a rendezést illetően. Kissinger apró lépések politikáját felváltotta az átfogó megoldások keresése. Ennek meghatározó alakjává az új elnök, az 1976-ban megválasztott Jimmy Carter vált. Hatalomra kerülésétől kezdődően hangsúlyozta, aktív szerepet kíván betölteni az arab–izraeli konfliktus rendezésében.

Washington és Moszkva érdekei az átfogó rendezést illetően sok közös vonást mutattak. Az Egyesült Államok is befolyásának hosszan tartó és nemzetközileg elismert biztosítását látta a genfi rendezésben. Gazdasági szempontjának közép-pontjában az olajkérdés állt. A negyedik arab–izraeli háborút követő olajválság súlyos károkat okozott Washingtonnak. Az Egyesült Államok indítékai azonban Carter személyiségében is keresendők. Új külügyi célkitűzései közé tartozott a közel-keleti helyzet rendezése. Ezen a területen tényleges eredményeket kívánt elérni, elődeihöz képest sokkal nagyobb energiát fordított a térség politikai stabilizálására. Ezzel enyhíteni kívánta a Watergate-botrány kapcsán lemondott Nixon okozta belpolitikai feszültségeket és az Egyesült Államok elnöke iránt megnyilvánuló bizalmatlanságot. A Carter-adminisztráció a közel-keleti helyzet rendezésének szempontjából kedvező körülmények között lépett hivatalba. A háború kiújulásának veszélye minimális volt, így az új kormányzat nyugodtan megvizsgálhatta a helyzetet, kapcsolatba léphetett a térségbeli államok vezetőivel és kialakíthatta politikai elképzeléseit.

Washington széles körű megoldástervezete a következő elveket foglalta magában: minden részt vevő fél számára többoldalú biztosíték szuverenitásának és területi integritásának elismerésére, a problémák békés úton történő megoldása, Izrael kivonulása az 1967-ben megszállt területekről, kisebb határmódosításokkal kompenzálva, ENSZ-békefenntartó erők küldése a kialakítandó demilitarizált övezetekbe, a palesztinkérdés megoldása: vagy egy önálló palesztin állam kialakításával, vagy a palesztin entitás Jordániához való csatlósásával.⁵ Mindezen elvek alkalmazása keretében az átfogó rendezés színhelyéül a Carter-adminisztráció is a genfi konferenciát jelölte meg.

A megállapodások sikeressége érdekében Carternek a közel-keleti politikusok véleményét is meg kellett ismernie. Első lépésként Cyrus Vance külügyminiszter tett közel-keleti látogatást 1977 februárjában. Célja az egyes országok véleményének kipuhatólásán kívül az Egyesült Államok tervzetének elfogadtatása volt. A látogatás kimenetelét meghatározták az egyes országok álláspontjai közötti radikális különbségek. Az Izraelbe, Jordániába, Egyiptomba, Szaúd-Arábiába, Szíriába

3 Az 1947. november 29-én elfogadott ENSZ-határozat szerint Palesztina területét egy arab és egy zsidó ország részre osztották volna, megtartva a gazdasági uniót. A tervezet szerint Jeruzsálem nemzetközi fennhatóság alatt maradt volna. Az Arab Liga 1947. decemberi ülésén elutasította a határozatot.

4 Golan, 1990. 105.

5 A Brookings Intézet 1975-ben készült jelentése alapján. Brzezinski, 1983. 85.

és Libanonba ellátogató külügyminiszter a körút utolsó napján, február 21-én tett nyilatkozatában számos nehézséget vetett fel. A béke megteremtése során az arab országok elsősorban a hadiállapot megszüntetéséhez ragaszkodtak, míg Izrael a viszony teljes körű rendezésének adott prioritást. A területi kérdésekben az arab országok teljes visszavonulást követeltek, ezzel szemben Izrael csak határmódosításokra volt hajlandó. A harmadik kulcsprobléma, ami talán a legjobban megosztotta az érintetteket, a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) részvételének kérdése volt. Izraeli részről ez teljes elutasításra talált, ám ebben a kérdésben az arab államok között sem volt teljes az egyetértés.⁶

1977 tavaszán az arab és izraeli vezetők viszonzták az amerikai politikus látogatását. A megbeszélések közül kiemelkednek az egyiptomi elnökkel és az izraeli miniszterelnökkel folytatott tárgyalások. Az április 4-én Washingtonba érkező Szadat támogatta a demilitarizált övezetek kialakítását a Sínai-félszigeten és lehetőséget látott az Izrael elleni arab bojkott felszámolására. Támogatóan lépett fel az Egyesült Államok új genfi koncepcióját illetően is, a palesztin részvételt egy össz-arab delegációban képzelte el. Felismerte, hogy a palesztin állam problémájának megoldatlansága nehezítheti a Sínai-félsziget feletti egyiptomi szuverenitás visszaállítását. Nem támogatta egy független palesztin állam létrejöttét, inkább a palesztin területek Jordániához való kapcsolásáért küzdött.

1977 májusában régi-új szereplő lépett a közel-keleti politika színpadára. Nem sokkal a Carter–Szadat-találkozó után, botrányoktól sem mentes választási kampányt követően Jichák Rabin izraeli miniszterelnök elvesztette a választásokat, a Menáhem Begin vezette jobboldali Likud tömörülés győzedelmeskedett az országot majd harminc éve vezető baloldali Munkapárt felett. A terrorista múltjáról és hosszú ellenzéki politizálásáról elhíresült új izraeli vezető méltán jelenthetett akadályt az új washingtoni elképzelések számára, amelyeket júliusi látogatása alkalmával részletesebben megismert. Begin és pártja a választási kampány során engesztelhetetlenül ellenezte egy független palesztin állam létrehozását. Történelmi és vallási indokokat sem nélkülöző álláspontjuk szerint az új állam létrehozása veszélyezteti Izrael biztonságát. A PFSZ tagjait gyilkos merénylőknek, a szervezetet a Szovjetunió nyomásgyakorló eszközének tekintették.

A revizionista cionista⁷ elképzeléseket valló Begin a Ciszjordániából és a Gázai övezetből való kivonulást, az ott kialakított telepek felszámolását elképzelhetetlennek tartotta.⁸ Izraelnek nem volt érdeke a mindenkit egyszerre tárgyalóasztalhoz kényszerítő megoldás, hiszen minden arab állammal egyszerre kellett volna megbirkóznia. Mindezek ellenére nem zárkózott el a megbeszéléseken való

6 Vp. D., 1977. december. 152.

7 Cionista politikai mozgalom, amelyet Vlagyimir Zsobotyinszkij (1888–1940) alapított és vezetett. Harcolt a cionizmus minél szélesebb körben való elterjesztéséért és Izrael államának mihamarabbi létrehozásáért. Szemben állt a Chaim Weizmann vezette cionistákkal, mert őket túlzottan mérsékeltnek tartotta.

8 Az 1967. évi háború után Izrael a megszállt területeken számos települést hozott létre. Nagy részük katonai jellegű volt, és Izrael biztonságát szolgálta, ezek mellett azonban számos gazdasági, civil telep is volt. A történelmi Palesztina területére igényt tartó Izrael nem volt hajlandó lemondani az újabb települések kialakításának jogáról, továbbá a meglévők felszámolására sem. Az arab országok szemében ezek a telepek az izraeli megszállást jelképezték.

részvételtől, azonban olyan lehetőségeket kínált elfogadásra, amelyek segítségével kétoldalú tárgyalások sorozatává alakíthatta volna a genfi találkozókat. Határozottan elutasította, hogy a PFSZ önálló delegációként jelenjen meg.

Az arab megosztottság

A békekonferencia összehívásának legnagyobb akadályát az arab országok egymás közötti ellentéte jelentette. Sem a PFSZ részvételének kérdésében, sem a közös arab álláspont egyes elemeiben nem tudtak közös nevezőre jutni. Ez a véleménykülönbség 1977 nyarára konkrét politikai eseményben is tetten érhető: az Egyiptom és Líbia közötti konfliktus megosztotta az arab államokat.⁹ A két ország közötti politikai ellentét az 1970-es évek eleje óta az afrikai térség gócpontjaiban, nevezetesen a szudáni–szomáliai ellentétben és az etiópiai konfliktusban nyilvánult meg. Egyiptom támogatta a szovjet befolyás csökkentésére irányuló törekvéseket az említett országokban, s így azok a szovjetek felé orientálódó Líbiát is érintették. Az 1977. július 21-i egyiptomi támadás a két ország közötti ellentétek rendkívüli mértékű kiéleződését váltotta ki.¹⁰

A fegyveres harc kibontakozását különböző okokkal magyarázták. Kádár László ideiglenes kairói ügyvivő értékelése szerint Líbia nem csupán szemben állt Szadat politikájának határozott elutasítójaként a válság megoldását washingtoni közbenjárás révén kereső egyiptomi politikával, amelyet joggal vádolt a nasszeri hagyományoktól való teljes elfordulással, hanem a közel-keleti változások reális értékelésének szocialista platformját képviselte.¹¹ Az arab országok többsége nem foglalt állást nyilvánosan a konfliktusban egyik fél mellett sem. Líbiát csak Algéria és a palesztin mozgalom „Elutasítás Frontja” támogatta.¹² Szíria nyílt állásfoglalásának hiánya az Egyiptommal való konfrontáció elkerülését szolgálta. A többi szomszédos ország véleményét a magyar diplomaták is csak a nem hivatalos személyek beszélgetéseiből, illetve az ottani sajtó értékeléseiből tudták kikövetkeztetni.¹³

A közös arab álláspont kialakításának további akadályát a palesztinok genfi képviselője jelentette. Az arab álláspont abban egységesnek bizonyult, hogy a pa-

9 A nasszerista és iszlamista politikát folytató, Kadhafi vezette Líbia az 1969. évi forradalom óta kereste Egyiptom szövetségét. Ennek eredményeként 1971 áprilisában Egyiptom, Szíria és Líbia föderációt hozott létre. A tényleges szövetség megvalósítása helyett azonban csak formális intézkedések történtek, a két ország útja egyre inkább elvált egymástól. Szadat az Egyesült Államok felé nyitott, míg Kadhafi a szovjet vezetéssel fűzte szorosabbra a kapcsolatait. *Mo.*, 1977. március 20.

10 A támadás kirobbanásához több hónapja tartó határincidensek vezettek. Líbia állítása szerint egyiptomi katonák állásokat építettek ki néhány hónappal korábban, s onnan támadásokat intéztek líbiai rendőrállomások ellen. Erre válaszul a líbiai határegységek 11 egyiptomi katonát foglyul ejtettek, és az ország elhagyására szólították fel az egyiptomiakat. A líbiai akciók megtorlásaként értékelhető a Muszaad falu elleni július 21-i egyiptomi támadás. *Mo.*, 1977. augusztus 25.

11 MNL OL XIX-J-1-J. Líbia. 87. doboz. 91-1-00141/48. Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása. Július 25-én Bumedien algériai elnök közbenjárásának eredményeképpen Szadat elrendelte a tűzszünetet.

12 Uo. 87. doboz. 91-1-00141/45. Az egyiptomi–líbiai, szomáliai–etiópiai háborús konfliktusok és azok háttere.

13 Uo. 87. doboz. 91-1-00141/34. Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása.

lesztinoknak mindenképpen részt kell venniük, a képviselet formájáról azonban már eltértek a vélemények. Szíria a közös arab delegációhoz ragaszkodott, amelyben helyet kaptak volna a palesztin érdekek képviselői is. Asszad szíriai elnök ezt a megoldást tartotta sikeresnek a kétoldalú tárgyalások elkerülése szempontjából. Jordánia saját delegációján belül kívánta a palesztin érdekeket támogatni, amit kezdetben Egyiptom is elfogadott. 1977 márciusától Szadat azonban már más megoldást javasolt, Edward Saïd egyetemi professzort kívánta a palesztin delegáció élére állítani. A többi arab ország azonban ezt nem fogadta el.

A genfi folyamat kudarca

1977 nyarára a közel-keleti vezetőkkel folytatott tárgyalások befejeződtek, Carternek azonban csak kis lépéseket sikerült tenni az átfogó béke elérése felé. A változó közel-keleti viszonyokhoz alkalmazkodva Washington térséget érintő prioritásai is átalakultak. Izrael változatlan támogatása mellett az amerikai diplomácia a Közel-Kelethez fűződő saját célok megvalósíthatósága érdekében egyre inkább figyelembe vette az arab országok szempontjait is. Ez a változás gyakran az Izraellel való konfrontálódás veszélyét rejtette magában.¹⁴

A Carter-adminisztráció lehetőségeinek tárháza kezdett kimerülni, a genfi konferencia összehívása elé egyre több akadály gördült. Washington számára a Közel-Kelet a konfliktusok gócpontját jelentette évek hosszú sora óta. Az arab–izraeli szembenállás azonban túl összetett volt ahhoz, hogy könnyűszerrel sikeresen meg lehessen szüntetni. A megszületendő békének számos problémára kellett volna megoldást találnia: a két nemzet közötti ellentétre, Izrael legitimitása kérdésére, a palesztin entitás helyzetére, továbbá vallási, gazdasági, stratégiai és geopolitikai érdekeket is számításba kellett vennie.¹⁵ 1978 elejére az Egyesült Államok is felismerte a helyzetben rejlő nehézségeket. Egyre élénkebb vita alakult ki a genfi tárgyalás feladatával kapcsolatban: vajon minden kérdést megtárgyaló csúcserkeztet legyen, vagy csupán a korábban megkötött egyezmények ratifikálásának értekezletévé alakuljon át. A konferenciával kapcsolatos nyilatkozatokban egyre többször szerepelt a „genfi típusú” jelző.

14 A külügyminisztérium javaslatára Washington 1977 májusában egy csomagterv keretében 60 darab modern repülőgépet kívánt eladni Szaúd-Arábiának, továbbá kevésbé modern eszközöket Egyiptomnak, annak érdekében, hogy erősítse a baráti kapcsolatokat a három ország között. Szaúd-Arábia segítette a szovjet térhódítás visszaszorítását a Közel-Keleten, s a jó viszony kialakítása stabilizálta az olajárakat. Izrael növekvő aggodalommal szemlélte Washington és az arab államok közeledését, a fegyverkezési terv sértette nemzetbiztonsági érdekeit. Az amerikai sajtóban is tükröződött a kapcsolatok átalakulása. A New York Timesban 1977 áprilisában megjelent közvélemény-kutatás szerint az izraeli politikát feltétlenül támogatók aránya 54%-ról 43%-ra esett. MNL OL XIX-J-1-j. Közel-Kelet. 213-1-00200/25. A közel-keleti helyzet.

15 Avineri, 1978.

A jeruzsálemi látogatás előzményei és az előkészületek

A békefolyamat nyilvánvalóan nehézségekkel küszködött, Szadat politikai és gazdasági érdekei a béke mihamarabbi megkötését diktálták. Az események az egyiptomi elnököt Genfen kívüli utak keresésére kényszerítették. Mielőtt jeruzsálemi utazásáról döntött volna, biztosítékokra volt szüksége mind a területi ügyeket (Sínai-félsziget), mind a palesztin autonómia kérdését illetően. Megoldást kellett találni, hogy – létező diplomáciai kapcsolatok hiányában – Izrael és Egyiptom kapcsolatot teremtsen egymással. A bizonytalan helyzetben a felek a titkos tárgyalások eszközét alkalmazták. Az 1975-ös csapatszétválasztási egyezmény után mind az egyiptomi, mind az izraeli külpolitika óvatos, külföldi összekötőket kereső lépéseket tett.

A közvetítők keresése egyszerre több irányban indult meg, az egyik út Románia felé vezetett.¹⁶ Egyiptom kapcsolatai Romániával a nasszeri időkig nyúlnak vissza, amelyek Románia külön utas külpolitikájának köszönhetően nem szakadtak meg a szovjet tanácsadók Egyiptomból történt 1972-es kiutasítása után sem. Számos parlamenti és szakszervezeti küldöttség erősítette a két ország gazdasági és kulturális kapcsolatait. 1977. május 11-én Ceaușescu hivatalos látogatást tett Kairóban. A tárgyalások alatt kiemelt figyelmet szenteltek a gazdasági kérdéseknek, két megállapodás is született, de a nemzetközi politika egyes aspektusai is felvetődtek. Mindkét vezető hangsúlyozta, hogy a jelenlegi időszak kedvező a térség igazságos és tartós békéjének megteremtéséhez, melynek legnagyobb akadályát az izraeli megszállás jelenti. Mindketten támogatták az ENSZ növekvő szerepvállalását a békefolyamatban.¹⁷

Ceaușescu számára is fontos volt a közel-keleti országokkal való kapcsolatok erősítése, ezért komoly figyelemmel kísérte az arab–izraeli konfliktust. Románia eltérő mértékű, de tartós gazdasági és kulturális kapcsolatokat tartott fenn a legtöbb arab állammal. A viszony az ország speciális külpolitikájából vezethető le, a meglévő baráti arab kapcsolatok segítségével Bukarest nemzetközi elismertségét akarta növelni, valamint belső gazdasági problémáit is orvosolni kívánta.¹⁸ Az erőltetett iparfejlesztés és az életszínvonal-problémák okozta belső feszültségek is fokozták a szóban forgó lépések intenzitását. A román külkereskedelmi struktúra megváltoztatásához a nyersanyagokban és energiahordozókban gazdag arab országokkal gazdasági kapcsolatok kialakítására törekedtek. Az ország sajátos, Moszkvát nem

16 A kapcsolatfelvétel még Golda Meir kormányzása alatt megkezdődött, azonban ekkor jelentős külpolitikai szerepre nem tett szert.

17 MNL OL XIX-J-1-j. Románia. 111. doboz. 128-1 003303/1 Ceaușescu látogatása Egyiptomban. Függelék I. Román–egyiptomi közös nyilatkozat. A tárgyalások végén kiadott közös nyilatkozat egyes megfogalmazásait az egyiptomi sajtó saját szája íze szerint interpretálta. A román nagykövetségről kapott külügyi jelentés alapján az ENSZ nagyobb szerepével kapcsolatban Románia nem arra gondolt, hogy a genfi konferencia meghiúsulása esetén a kérdést az ENSZ BT elé utalják, mint azt Egyiptom és Szíria szorgalmazta, csupán aktívabb szerepvállalást várt tőle. Uo. 111. doboz. 128-1 003303/1. Ceaușescu látogatása Egyiptomban.

18 MNL OL XIX-J-1-j. Románia. 111. doboz. 128-1 003303/1. Ceaușescu látogatása Egyiptomban.

mindenben követő külpolitikája lehetőséget teremtett, hogy Románia valamiféle közvetítő szerepben lépjen fel a térség országai között.¹⁹

Románia szerepe az izraeli baloldal vereségével záruló választások után értékelődött fel ismét. Az 1977. augusztus 26–29. közötti Ceaușescu–Begin-megbeszélések során Románia – a szovjet blokk országaival azonos módon – elengedhetetlennek tartotta az izraeli csapatkivonást és a palesztin részvételt a genfi konferencián, így Begint álláspontjának felülvizsgálatára kérte. Az izraeli miniszterelnök látogatásának célja azonban az volt, hogy felkérjék Romániát egy Begin és Szadat közötti tárgyalás megszervezésére. Ismervén Izrael washingtoni és nyugat-európai kapcsolatait, Ceaușescu ezzel a segítségnyújtással országának kapcsolatait kívánta fejleszteni a nyugati országokkal, továbbá pozitív irányban befolyásolni az Egyesült Államok gazdasági köreit a legnagyobb kedvezmény elvének további biztosítása érdekében.²⁰

A titkos tárgyalások másik színhelye Marokkó volt. (II. Hasszán marokkói uralkodó mindig is jó kapcsolatokat kívánt fenntartani Izraellel.) 1977. szeptember 16-án megbeszélésre került sor Móse Dajan izraeli külügyminiszter és Hasszán Tuhami egyiptomi nemzetbiztonságért felelős elnöki tanácsadó között, ami szintén a két kormányfő személyes találkozását volt hivatott előkészíteni. Azt az egyiptomi követelést, hogy Izrael a megszállt területekről teljes mértékben vonuljon ki, Dajan csak a megbeszélések lehetséges eredményeként, de nem feltételeként volt hajlandó elfogadni. A tárgyalás mégis kompromisszummal zárult. II. Hasszán felelősséget vállalt a személyes találkozó létrejöttéért, amennyiben azt Begin hajlandó alárendelni a kivonulás kérdésének.²¹

Egyiptomban a felkészülés már november első napjaiban megkezdődött. Az utazás megtervezésébe az elnök csak keveseket avatott be. A hadsereget és a gazdasági elitet könnyű volt kirekeszteni a politikai döntésekből.²² A támogatás a poitikusok körében azonban nem volt egyöntetű. A baloldali ellenzék elutasította a megbeszéléseket, emellett a külügyminisztérium az izraeli garanciák megszerzéséig nem támogatta egyoldalú lépéseket. Ismail Fahmi külügyminiszter még az utazás előtt lemondott.²³ Egyiptom elnökének – taktikus politikus lévén – sikerült egy nagyjából egységes politikai álláspontot kialakítania kíséretének tagjaival. 1977. november 9-én Szadat az egyiptomi parlamentben bejelentette: *„A béke útján kész vagyok bárhová elmenni. A világ végére is. Kész vagyok az izraeli parlamentbe is elmenni, hogy feltárjam a tényeket.”*²⁴

A bejelentés minden érintett félre a meglepetés erejével hatott. Az izraeli vezetés reakciója sem mutatott egységes képet. A külügyminisztérium az egyiptomi

19 Uo. 111. doboz. 128-1 005876. Románia és a Közel-Kelet.

20 MNL OL XIX-J-1-j. Izrael. 66. doboz. 66-1 004753/1-2. Az izraeli miniszterelnök romániai látogatása.

21 Derogy–Carmel, 1991. 25.

22 Friedlander, 1983. 83.

23 Fahmi a megváltozott körülményekre hivatkozva mondta vissza megbízatását. A külügyminiszter Szadathoz képest mindig is szigorúbban ragaszkodott a genfi konferencia összehívásához. *The T*, 1977. november 17.

24 Kereszty, 1981. 33.

sajtó nyomásától tartott, amely a kivonulást és a palesztinkérdést a siker legfontosabb előfeltételeként deklarálta. Begin volt az első, aki felismerte Szadat beszédének történelmi jelentőségét. Izrael miniszterelnöke tudta, Szadat nyomást kíván gyakorolni a Knesszetre a genfi konferencia érdekében, ennek ellenére megértette, hogy nagy hiba lenne három évtizednyi háborús és fenyegető viszony után ezt a lehetőséget elszalasztani.

A Carter-adminisztráció legelőször nem hitt abban, hogy Szadat hajlandó Izraelbe utazni. Később, mikor bebizonyosodott, hogy a szándék őszinte, az Egyesült Államok vezetése ellentmondásos helyzetben találta magát. Egyfelől az amerikai diplomácia minden segítséget megadott a találkozó pontos megszervezéséhez, a két országban akkreditált amerikai nagykövetek „postásként” vitték a meghívókat, másfelől azonban a látogatás a genfi tárgyalások meghíúsulását is jelentette. Carter magát a gesztust támogatta, egyúttal igyekezett visszaterelni Egyiptom elnökét az átfogó megállapodások útjára.

A látogatás

Kétnapos biztonsági előkészületek után Szadat november 19-én érkezett Jeruzsálembe. A protokolláris ceremóniák és magánbeszélgetések után másnap megtartotta beszédét az izraeli parlamentben. Ebben a döntés meghozatalának körülményei és a korábbi békepróbálkozások felelevenítése után, a múltat lezárva, a béke eléréséhez alapvető, a mindenkit érintő elveket összefoglalva az ENSZ vonatkozó határozatainak központi szerepét hangsúlyozta. Szadat a látogatás céljával kapcsolatban kijelentette: *„Először is nem azért jöttem, hogy különbékét kössek Izraellel. Ez nem része Egyiptom politikájának. A probléma nem csupán Izrael és Egyiptom konfliktusa. Másodszor nem azért jöttem, hogy részleges megállapodást kössek, hogy ezzel megszüntessük a hadviselő állapotot, a lényegi kérdéseket pedig félretegyük. Ez nem az a radikális megoldás, amire nekünk szükségünk van. Harmadszor nem azért jöttem, hogy megkössük a harmadik csapatszétválasztási egyezményt a Golán-fennsík, a Sínai-félsziget és a Nyugati Part felett.”*²⁵

Az általános elvekkel párhuzamosan az egyiptomi érdekek külön-külön is szerepet kaptak a felszólalásban. A területi kérdéseket illetően Szadat hajlandó volt elismerni Izraelt mint legitim államot, amennyiben megtörténik a kivonulás az 1967-ben megszállt területekről. Hajlandó volt bármilyen garanciát vállalni Izrael biztonságára, akár az arab országok, akár a nagyhatalmak biztosítják azt. *„Önök velünk akarnak élni a világnak ezen a felén. Őszintén mondom, teljes biztonsággal fogadjuk önöket. [...] Azonban ma már elmondhatom, és az egész világ előtt kijelenthetem, hogy hajlandók vagyunk tartós és igazságos békében élni önökkel.”* A csapatkivonások azonban olyannyira szigorúan értendőek, hogy az ezzel kapcsolatos tárgyalások szinte feleslegesek. *„Őszintén szólva a mi földünk nem lehet alku vagy vita tárgya. [...] Ragaszkodunk a teljes izraeli kivonuláshoz, beleértve Jeruzsálemet*

²⁵ Lugosi, 2007. 461.

is.²⁶ Az izraeli csapatok kivonulása továbbra is a béke előfeltétele maradt, ahogy a rabati tárgyalásokon.

A megállapodás létrejöttének másik akadályát a palesztinkérdés jelentette. Szadat nem először tudatta az izraeli politikusokkal, hogy a palesztin probléma megoldása nélkül nincs béke. *„Ami a palesztin ügyet érinti, senki sem tagadhatja, hogy ez a legnagyobb akadálya a békének. Senki által el nem fogadható az, amit itt, Izraelben hangoztatnak, az, hogy figyelmen kívül hagyják e nép létezését.”*²⁷

Szadat nem feledkezett meg a közös arab álláspont képviseléről. A palesztin nép jogát az autonómiára lényegesnek tartotta, a beszéd során szó esett mindenről, ami a palesztinokat érintette, kivéve a PFSZ-t. Szadat felismerte, hogy Izrael egyáltalán nem hajlandó elismerni ezt a radikális szervezetet, ezért konkrét említése nélkül fogalmazta meg a probléma lényegét. (A szomszédos arab országok a látogatás után éppen ezt az óvatosságot támadták a legélesebben.) A palesztinkérdés Szadat eszköztárában a pánarab gondolat kifejezőeszköze volt, egy olyan eszméé, amelynek összetartó ereje az arab országokat érő kihívások idején mindig megerősödött (célját, az egységes arab közösség létrejöttét azonban a mai napig nem érte el).

Szadat egyórás felszólalását zavart taps fogadta. Ezt követően Begin miniszterelnök mondta el beszédét. Begin is jó szónok hírében állt. A köszöntők után a korábbi béketapogatózások felelevenítése következett. Az előadás további fejezetei éreztették, hogy a két ország között nemcsak lélektani fal van, miképp Szadat említette, hanem súlyosabb ellenérzések feszülnek. A két megnyilvánulás hűen ábrázolja a politikusok nézetei közötti alapvető különbséget. *„Mit jelent a béke Izrael számára? – tette fel a kérdést Egyiptom elnöke. – Azt jelenti, hogy Izrael arab szomszédjaival együtt biztonságban él ezen a területen, saját határai között mindenemű agressziótól mentesen.”* És mit mondott Begin a békéről? Egyszerű gondolatot, amely felületesen nézve az arab koncepcióval akár megegyezőnek tűnhet. *„Mi ezen a területen együtt fogunk élni, a nagy arab nemzet saját államaiban, és a zsidó nemzet az ő földjén, Erec Izraelben.”*²⁸

Begin Szadat nyilatkozatára, miszerint a területi kérdés nem lehet vita tárgya, így reagált: *„A mi földünk is szent. [...] Aggaszt Egyiptom elnökének és más szomszédjainknak az álláspontja. Valamennyien azt mondják, hogy erről nem lehet tárgyalni. Aggaszt minden olyan vélemény, amely szerint az arab népek és Izrael állam kapcsolatában vannak olyan dolgok, amelyeket ki kell vonni a tárgyalások témaköréből. Mindent meg kell tárgyalni, és minden megtárgyalható.”*²⁹

Begin részletesebben kitért a két ország közötti kapcsolatokra. Sürgette a gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatok azonnali felvételét, a határok megnyi-

26 Uo. 463.

27 Uo. 466.

28 Uo. A bibliai Erec Izrael a mai Jordánia, Szíria és Libanon egyes részeire is kiterjedt, így jóval nagyobb területet foglalt magában, mint amekkorának birtoklásába az arab országok beleegyeznének. Begin következőképpen ezzel a rövid mondattal támasztotta alá a zsidók történelmi örökségét erre a területre, elutasítva az összes megszállt területről való kivonulás arab igényét.

29 Uo.

tását, mindezt még a béke aláírása előtt. Ez a szadati elképzelések teljes megfordítását jelentette, azaz a csapatkivonásoknak a béketárgyalások *eredményeként* és nem *előfeltételeként* való értelmezését. A genfi konferencia kérdését Begin sem kerülte meg. Kijelentette, hogy nemcsak Egyiptommal kész tárgyalóasztalhoz ülni, hanem Jordániával, Szíriával és Libanonnal is. A tárgyalások azonban csak az ENSZ BT 242. és 338. számú határozatai alapján folyhatnak.³⁰

November 21-re már csak két fontos feladata maradt az egyiptomi delegációnak. Elsőként találkozó a Knesszet politikai csoportjaival, majd a látogatás összegzéseként a két vezető politikus sajtótájékoztatót tartott. A sajtókonferencia az *egyetértési megállapodás* felolvasásával kezdődött.³¹ Egyiptom és Izrael kötelezettséget vállalt a további párbeszéd folytatására, melynek eredményei a genfi konferencia tárgyalóasztalánál valósulhatnak meg. Ezek után következhetnek az újságírók. A kérdések a következő témák köré csoportosíthatók: Begin kairói vizontlátogatásának esélyei, a további diplomáciai kapcsolatok megszervezése, a palesztin ügy, valamint hogy Szadat mennyire elégedett a látogatás eredményével.³²

Egyiptom elnöke tudta, hogy békepolitikája sikeressége érdekében hasonló lépésre van szüksége Izrael részéről, mint amilyent ő tett. Begin Kairóba történő látogatása azonban túl nagy kockázatot jelentett Szadat számára. A két ország szempontjai és ellentétes érdekei körvonalazódni kezdtek. Az 1977-es évben még csak kevés és látszólagos megegyezést tapasztalhatunk a két fél között, azonban a későbbi érdekartikulációk és engedmények az egyetértés felé vezették a tárgyalópartnereket. A megállapodás akadályát jelentő központi probléma összefoglalható a feltétel és az eredmény fogalmi ellentmondásában. A lépések, amiket Egyiptom a béketárgyalások előfeltételeként kívánt elérni, azaz az izraeli csapatok kivonulását és a palesztinkérdés megoldását, Izrael részéről kizárólag eredményei lehettek az egyes megállapodásoknak.

A látogatásra adott válaszok

Egyiptom elnökének reménye, hogy a szomszédos arab államok támogatni fogják őt, már november végén pusztán illúzióknak bizonyult. A látogatással kapcsolatos reakciók vegyes képet mutattak. Marokkó és Szudán támogatását, Jordánia

30 Az 1973. október 22-én elfogadott, lényegében a 242. számú határozat fontosabb pontjait megismétlő határozat, amely a harc beszüntetésére és a tárgyalások megkezdésére szólítja fel az érintett feleket.

31 A nyugati sajtó az egyetértési megállapodást túl kevésnek találta egy közös nyilatkozat közreadásához képest. Stein, 1999. 235. Ugyanígy vélekedett számos arab ország. Pusztán az egyet nem értés kiemelése azonban hibás útra terelhet az értékelés során. Az utazásnak nem lehetett célja a konkrét megegyezés, már az idő rövidsége miatt sem. A történelmi tapasztalat viszont azt mutatja, az első kezdeményezéseknek – a konkrét előrelépésekkel szemben – mindig a morális jelentőségük a hangsúlyosabb.

32 *Joint Begin Sadat*.

ambivalens hozzáállását Szaúd-Arábia diplomatikus hallgatása egészítette ki.³³ A Líbiával való kapcsolat javításának lehetőségét a magyar külügyi jelentések minimálisan becsülték. A legerősebb elutasítást Szíria és a PFSZ tanúsította, vezető szerepet játszva egy Szadat-ellenes koalíció megszervezésében.

Az elutasítás indokai két – a muzulmán világszemléletben erősen gyökeret vert – elemből táplálkoztak. Egyrészt Szadat – azzal, hogy Izraelbe látogatott – vétett a pánarab eszme ellen. Azzal, hogy önálló lépést tett, megsértette az arab országok összetartásának, a partikuláris érdekekkel szemben az egység előnyben részesítésének elvét. Az arab országok ugyanis a palesztinok problémáját is saját, közös ügyüknek tekintették, az ebben a kérdésben egyedül intézkedő ország deviánsnak minősült az arab közösségen belül. Szadat, mivel előzetesen a látogatást egyik arab állammal sem egyeztette, és egyedül tárgyalt, megszegte a közösségi érdekeket.

Az ellenállás másik sarkalatos pontja Izrael Állam hivatalos elismerése. A palesztinkérdés megoldása az arab világ szemében előfeltétele bármilyen békének. Azzal, hogy Szadat elszánta magát az utazásra, hivatalosan is elismerte Izraelt, mielőtt a háborús viszony megszűnt és a palesztinkérdés megoldódott volna. Az arab államok negatívan értékelték azt is, hogy Szadat utazásával elismerte Jeruzsálemet izraeli fővárosként, elfogadta a kétoldalú megegyezés lehetőségét, megtorpedózva ezzel a genfi megoldást. Emellett knesszetbeli felszólalásán kívül magántárgyalásokat is folytatott Izrael képviselőivel.³⁴

A látogatás ideje alatt több heves megmozdulás zajlott le az arab világban és több európai nagyvárosban. 17 ember sérült meg, amikor arab diákok egy csoportja megtámadta az athéni egyiptomi nagykövetséget. Párizsban száz arab diák behatolt az Arab Liga irodájába, és ott sajtónyilatkozatot tett közzé a béke esélyeinek lerombolásával vádolva Szadatot.³⁵

A PFSZ november 18-i bejrúti ülése felszólította a megszállt területen élő palesztinokat, hogy tüntetéssel és általános sztrájkjal fejezzék ki felháborodásukat Szadat izraeli látogatása kapcsán, és hiúsítsák meg az arra irányuló kísérleteket, hogy a látogatás bevezetője lehessen bármiféle, a palesztin ügy elleni újabb csapásnak. November 22-én a PFSZ tárgyalásra szólította fel Szíriát, Irakot, Algériát, Jement és Líbiát: *„A csúcstalálkozón szigorú lépéseket kell tenni Szadat ellen, s a legsúlyosabb szankciókkal és teljes elszigeteléssel kell büntetni.”*³⁶ A tiltakozásokra válaszul Kairóban bezárták az al-Fatah palesztin irodáját. A PFSZ képviselőit kiutasították, a Palesztina Hangja Rádiót betiltották.

A látogatás kezdetére, november 18-ra Asszad szíriai elnök nemzeti gyásznapot rendelt el, továbbá megbeszélésre hívta a PFSZ vezetőit, akikkel közös dele-

33 Fahd herceg egyik márciusi nyilatkozatában kijelentette, Szadat kezdeményezése a maximumot jelenti, amit tenni lehet a közel-keleti béke érdekében, és lehetetlen megjósolni, hogy mi történik, ha Szadat erőfeszítései kudarcot vallanak. MNL OL XIX-J-1-j. EAK. 48. doboz. 36-1-001431/14. Szadat külföldi körútja és értékelése.

34 Kalidi, 1978.

35 Vp. D., 1977. december.

36 Nsz., 1977. november 22.

gációt kívánt küldeni a Szovjetunióba. Tárgyalási alapul egységes munkaprogramot dolgoztak ki. Elítélték a látogatást, továbbá közös fellépést terveztek Szadat politikájának megfékezésére. A közel-keleti igazságos béke kialakítása céljából támogatták a palesztin állam létrehozását, a PFSZ-t a palesztin nép egyedüli képviselőjének ismerték el.³⁷

November 30-ra sikerült is tető alá hozni a Szovjetunió, Szíria és a PFSZ közötti tárgyalásokat. A megbeszélésekről kiadott közleményben elrendő célként a már régóta fennálló problémák végleges megoldását: a genfi tárgyalások megszervezését, Izrael teljes visszavonulását a megszállt területekről, az önálló palesztin állam létrehozását és a térség összes népének szabad és független fejlődését jelölték meg.³⁸

A jeruzsálemi látogatás bejelentése igen nehéz helyzetbe hozta a líbiai vezetést. Líbia kijelentette, ha Szadat ellátogat Jeruzsálembe, Egyiptomnak az Arab Ligából való kizárását fogja kérni: *„Szadat elnök vállalkozása az egész arab nemzet ellen elkövetett bűncselekmény, s ha a látogatásra sor kerül, Líbia megvonja bizalmát az egyiptomi kormánytól, többé nem ismeri el azt törvényes arab kormánynak.”*³⁹ Ezen kijelentés után az arab országokat Tripoliba szólította megbeszélésre. Egyúttal delegációt küldött Egyiptomba és Szíriába azzal a feladattal, hogy akadályozza meg a látogatást. A küldöttség eredmény nélkül tért haza, ezután a líbiai külügyi tükárság bejelentette, megvonja elismerését a jelenlegi egyiptomi kormánytól és gazdasági bojkottot tervez alkalmazni vele szemben, hasonlóan, mint Izraellel szemben.⁴⁰

Kadhafi elnökletével december 2-án többoldalú tárgyalások kezdődtek az arab erők egységének megszilárdítása és a Szadat elleni fellépés új stratégiájának kidolgozása céljával.⁴¹ A háromnapos konferencia egy közös nyilatkozat megfogalmazásával zárult. A részt vevő országok – Szíria, Líbia, Algéria, Irak, Dél-Jemen, a PFSZ – „Ellenállási Frontba” tömörültek. Nyilatkozatukban elítélték a látogatást, mert az az arab nemzet elárulását jelentette. Megtagadták a részvételt az Arab Liga egyiptomi értekezletein, a liga székhelyét át kívánták helyezni Kairóból. Felszólították az arab nemzetet a legnagyobb frontország, Szíria támogatására.⁴² Az ülészak eltérő módon értékelhető.

A kezdettől fennálló megosztottság miatt – az utólagos értékelések szerint – csak látszólagos volt egy közös álláspont kialakításának lehetősége. Az iraki delegáció kivonult a konferenciáról és megtagadta a közös nyilatkozat aláírását, mivel az arab országok nem hajlandóak kiállni a BT 242. számú határozatának megváltoztatása mellett. A konferencia hibázott, amikor nem tett különbséget az egyiptomi politika és Szadat mint személyiség között, továbbá elmulasztott lépéseket tenni a béke elérése érdekében – jelentette ki Algéria londoni nagykövete.⁴³

37 Uo., 1977. november 24.

38 MNL OL XIX-J-1-j. EAK. 48. doboz. 36-1-005781/37. Szadat elnök izraeli látogatása.

39 Nsz., 1977. november 19.

40 MNL OL XIX-J-1-j. Líbia. 87. doboz. 91-1001041/55. Líbiai–egyiptomi kapcsolatok alakulása.

41 Kadhafi felismerte, hogy a legfontosabb Szíria egyetértésének elnyerése. Az Irak és Szíria közötti ellentétet nem tudván enyhíteni, Szíria mérsékelt pozícióját támogatta. MNL OL XIX-J-1-j. EAK. 48. doboz. 36-1-001431/9. Szadat külföldi körútja és értékelése.

42 Bradley, 1981. 95.

43 MNL OL XIX-J-1-j. EAK. 48. doboz. 36-1/00209. Egyiptomi–izraeli tárgyalások.

A genfi tárgyalás kilátásainak gyengülésével párhuzamosan csökkent a Szovjetunió befolyása a közel-keleti békefolyamat koordinálásában. Szíriához és a PFSZ-hez fűződő érdekeltségei meggyengültek, Egyiptommal való kapcsolata a szovjet tanácsadók 1972-es kiutasítása óta minimálisra zsugorodott. 1977 novemberétől a sajtóban is sokszor megjelenő vélemények az egyiptomi–szovjet ellentétet egyre inkább Szadat és a Szovjetunió közti szembenállásként írták le.⁴⁴ A szovjet vezetésnek befolyása erősítéséhez az egyetlen lehetőséget a közös békemegállapodás jelentette volna, az egységes arab front segítségével nagyobb nyomást tudott volna gyakorolni a tárgyalóasztal másik felére. A Szovjetunió azonban nem volt képes határozott lépéseket tenni a tárgyalások felgyorsítása érdekében. Annak ellenére, hogy az egyiptomi sajtó a jeruzsálemi látogatást a genfi konferencia előkészítő tárgyalásának állította be, a megbeszélések mégis szeparatív jellegűek. Moszkva meggyőződéssel jelentette ki, hogy a kétoldalú tárgyalások csak elodázzák a rendezést, Izrael Egyiptomot elvtelen alkudozásokra kényszeríti. Szadat látogatása egyenlő a Washington előtti behódolással. Ennek következtében a rendezés nem tűr halasztást, sürgetni kell a genfi konferencia összehívását.⁴⁵ Az Ellenállási Front létrejöttét támogatta, megfelelő eszköz volt számára az Egyesült Államok béketörekvéseinek feltartására.

A reakciók nyomán Egyiptom arab világon belüli elszigeteltsége veszélyessé kezdett válni. Az utazás okozta politikai vákuumot csak egy, a Szadathoz hasonló jelentőségű izraeli válaszlépés tudta volna kitölteni. Szadat súlyos politikai lépést tett, Begin pedig visszatért a részletkérdésekhez. Az egymás közötti tárgyalások lelassulása miatt ismét közvetítőre volt szükség, s az csakis Washington lehetett. Mindhárom félben erősödött a meggyőződés, a bilaterális megállapodások jobb megoldást nyújtanak az átfogó egyezménynél. *„Célunk nem a genfi értekezlet, hanem a haladás a rendezés felé”* – nyilatkozta Zbigniew Brzezinski, Carter nemzetbiztonsági főtanácsadója.⁴⁶

Szadat nem várhatott tétlenül. Minél több idő telik el, látogatásának eredményei annál inkább halványodnak, ismét akadályokat állítva a folyamat elé. A megváltozott politikai prioritások tükrében egy újabb Szadat–Begin-találkozó elengedhetetlennek látszott. November 27-én Szadat az összes arab ország, továbbá Izrael és az Egyesült Államok képviselőit meghívta egy – általa a genfi konferencia előszobájaként definiált – Kairóban rendezendő tárgyalásra. Begin november 26-án, koalíciós partnereivel való tárgyalás után és még a hivatalos értesítés előtt elfogadta a meghívást. Az izraeli delegáció Kairóba történő meghívása elsőként alapozta meg egy hivatalos izraeli delegáció jelenlétét egy arab országban.⁴⁷

*

44 Uo. 48. doboz, 36-1/00468/3. Az egyiptomi nagykövet látogatása.

45 Uo. 48. doboz, 36-1/00468/5. Az egyiptomi nagykövet látogatása.

46 Nsz., 1977. december 13.

47 Washingtonon és Jeruzsálemon kívül az összes arab ország, továbbá a Szovjetunió is visszautasította a meghívást. Az Egyesült Államok igyekezett elhalasztani a konferencia összehívásának időpontját a mérsékelt arab államok, főleg Jordánia és Szaúd-Arábia meggyőzése érdekében. MNL OL XIX-J-1-j. EAK. 48. doboz. 36-1-006322/2. Az egyiptomi politika a kairói konferencia előestéjén.

Összefoglalva az utazás eredményét, megállapíthatjuk: az arab államok tartózkodó vagy elutasító megnyilvánulásai sorra jelezték, milyen sok megkövült ellenérzés volt a Közel-Keleten, és éppen azért volt rendkívül fontos ez a látogatás, mivel egy apró rést ütött az arab–izraeli ellentét falában. Szadat lépésének értékeléséhez a következő két kérdés megválaszolása vihet közelebb. Egyrészt előre- vagy pedig hátralépés volt a béke szempontjából? Míg az arabok és az izraeliek között valamiféle enyhülést hozott, végeredményben nem vezetett az átfogó béke megteremtéséhez. Másrészt morális jelentőségét nem számítva, volt-e akkora hatása az utazásnak, mint amilyen erős ellenállást a többi arab ország kifejtett ellene? Líbia, Szíria azt kifogásolta, hogy az egyiptomi lépés megbontja a közös arab frontot, a béke elérése előtt gyengíti az arab erőket. A látogatásnak valóban megvolt a maga kockázata. Ha a találkozó nem hozza a várt reményeket, az Szadat politikai karrierjébe, életébe, a békés megoldást támogató teljes egyiptomi politika feláldozásába kerülhetett volna.

Van azonban az értelmezésnek egy másik aspektusa is. Amennyiben a Közel-Kelet speciális helyzetéből kilépve értékeljük Szadat lépését, láthatjuk, hogy nem tett mást, mint hogy a konfliktus másik főszereplőjéhez látogatott tárgyalni. Végül megállapítható, eredményesen húzta ki azon izraeli állítás lába alól a talajt, miszerint az ország nem juttat vissza addig területet, amíg őt magát mint államot nem ismerik el. Szadat ezt megtette. Elutazott Jeruzsálembe.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Bp.)
XIX-J-1-j Külügyminisztérium. TUK-iratok.

2. Kiadott források

Joint Begin Sadat

Joint Begin Sadat Press Conference and Text of Agreed Communiqué. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/joint_begin_sadat.html. A hozzáférés ideje: 2005 októbere.

Lugosi

2007 *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez.* Szerk.: Lugosi Győző. Bp., 2007.

Mo.

Magyarország

Nsz.

Népszabadság

The T.

The Times

Vp. D.

Világpolitikai Dokumentáció

3. Szakirodalom

Avineri

1978 Avineri, Shlomo: Peacemaking. The Arab–Israeli Conflict. In: *Foreign Affairs*, 57. (1978) 51–70.

Bradley

1981 Bradley, C. Paul: *The Camp David Peace Process: A Study of Carter Administration Policies, 1977–1980*. Grantham–Hamden, 1981.

Brzezinski

1983 Brzezinski, Zbigniew: *Power and Principle*. London, 1983.

Derogy–Carmel

1991 Derogy, Jacques–Carmel, Hesi: *Szupertitkos Izrael*. Bp., 1991.

Friedlander

1983 Friedlander, Melvin A.: *Sadat and Begin: The Domestic Politics of Peacemaking*. Boulder, 1983.

Golan

1990 Golan, Galia: *Soviet Policies in the Middle East: From World War Two to Gorbachev*. Cambridge–New York, 1990. (Cambridge Soviet paperbacks, 2.).

Kalidi

1978 Kalidi, Whalid: Thinking the Unthinkable, a Sovereign Palestinian State. In: *Foreign Affairs*, 57. (1978) 695–712.

Kereszty

1981 Kereszty András: *Piramis és Dávid-csillag*. Bp., 1981. (Tények és Tanúk.)

Stein

1999 Stein, Kenneth W.: *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israeli Peace*. New York, 1999.

ANIKÓ FARKAS

ANWAR SADAT'S VISIT TO JERUSALEM

The aim of the study is to display the changing diplomatic structure of the Middle East in the 1970s and 1980s. The central event which shows a change of the political methods is the 3-day visit paid by the Egyptian president Anwar Sadat's to Israel. Apart from the detailed description of this unique meeting, the study focuses on the circumstances and consequences of this visit. To understand the meaning of that visit, the prior opportunities of a political solution of the Arab-Israeli conflict must be acknowledged. The essay explores both the advantages and the disadvantages of bilateral and multilateral peace talks. The visit had serious impact on the Middle East region and Egypt itself. The study shows how the priorities of the actors involved in the conflict developed as a consequence of this meeting, and analyses Egypt's changing position in the region.